

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Вітвіцька Олександра Анатоліївна

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
В КОЛЕДЖІ**

спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: Кудла М. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

РЕЦЕНЗЕНТ: Бойченко В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Захист відбудеться *19.05.2022 о 9:00 год.* на засіданні ЕК кафедри *педагогіки та освітнього менеджменту.*

З роботою можна ознайомитись на кафедрі *педагогіки та освітнього менеджменту*, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 110 а

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ
1.1	Характеристика ключових понять дослідження
1.2	Особливості формування соціальної компетентності майбутніх економістів
РОЗДІЛ 2	
РОЗДІЛ 2	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В КОЛЕДЖІ
2.1	Дослідження стану сформованості соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки в коледжі
2.2	Шляхи формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки в коледжі
2.3	Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Останнім часом зросла увага психолого-педагогічної науки до проблеми соціальної компетентності здобувачів освіти як передумови успішного самоствердження і ефективної взаємодії з оточуючими. Це викликано соціально-політичними й економічними змінами, які торкнулися усіх сфер життя нашої держави.

В умовах інтеграції та глобалізації української держави, суттєвих змін набуває професійна підготовка майбутніх фахівців економічної галузі у коледжах. Студенти коледжів є особливою соціальною категорією, яка організаційно об'єднана інститутом вищої освіти і характеризується високим освітнім рівнем, соціальною активністю, достатньо гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості, готовністю до самовизначення та соціального становлення. Саме вони транслюють засвоєні соціальні знання, цінності та досвід, закладають основи соціальної активності, моральної підготовленості підростаючого покоління до життя в суспільстві. Власне це й зумовлює цілеспрямовану підготовку студента до обраної професії та є необхідною умовою соціальних перетворень, оскільки саме через навчання у коледжі формуються особистісно важливі якості та досвід суспільної поведінки.

Соціальна компетентність студентів економічних коледжів передбачає відкритість до світу й відповідальність за навколишнє соціальне середовище, уміння працювати в студентському колективі, здатність спілкуватися і є одним із наступних видів компетентностей, загальноприйнятих у європейських країнах: предметна компетентність – передача знань і незалежне оперування ними; особистісна компетентність – розвиток індивідуальних здатностей і талантів, поінформованість у власних сильних і слабких сторонах, здатність до самоаналізу; методологічна компетентність є умовою розвитку предметної компетентності і передбачає гнучкість мислення, самоосвіту, здатність до незалежного розв'язання проблем,

самовизначення.

Формування соціальної компетентності студентства є важливою психолого-педагогічною й соціальною проблемою, вирішення якої торкається основних питань суспільства й освіти, оскільки в умовах соціально-економічних змін перед освітою стоїть завдання не просто дати майбутнім фахівцям певний рівень знань, умінь і навичок з основ педагогічної діяльності, але й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному суспільстві, досягати соціально значимих цілей, ефективно взаємодіяти й вирішувати життєві проблеми.

Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України, потребують перегляду основні завдання на всіх рівнях вищої економічної освіти не тільки в аспекті розвитку цифрових компетенцій майбутніх фахівців – умінь використовувати новітні технології у майбутній професійній діяльності, але і формування їх ключових компетентностей, що забезпечать постійний особистісний та професійний розвиток, їх успішну соціальну адаптацію, якісну професійну діяльність та життєдіяльність у цілому, конкурентоспроможність на світовому ринку праці. Однією з ключових компетентностей, формування яких, відповідно до основних нормотворчих документів (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Рекомендації ради Європи щодо ключових компетентностей для освіти впродовж життя), є освітнім пріоритетом, визначена соціальна компетентність як спроможність людини здійснювати рефлексію щодо своєї діяльності, ефективно управляти часом та соціальною інформацією, працювати з іншими в конструктивний спосіб, бути стійким та керувати своєю кар'єрою.

Відтак, особливої гостроти набуває проблема формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі навчання у коледжі, адже саме вона визначає здатність майбутнього фахівця працювати у команді, ефективно взаємодіяти в цифровому суспільстві, досягати поставлених цілей,

приймати рішення, проектувати власний соціальний, особистісний та професійний розвиток, конструктивно реагувати на стрес тощо.

У сучасній науці проблема формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки досліджувалась у різних аспектах, зокрема вивчення: сутності професійної компетентності та її видів (О. Гура, А. Деркач, О. Дубасенюк, І. Зарубінська, А. Маркова та ін.); змісту професійної компетентності фахівців економічного профілю (Л. Дибкова, І. Зинов'єв, Г. Копил, Н. Самарук та ін.); сутності соціальної компетентності особистості в цілому (О. Варецька, С. Гончаров, С. Краснокутська, В. Москаленко, А. Мудрик та ін.) та майбутніх фахівців зокрема (О. Борисенко, М. Докторович, М. Лук'янова та ін.); особливостей її формування у студентів у процесі професійної підготовки (Н. Житник, А. Новікова, Т. Рожко, С. Стеблюк та ін.) тощо.

Попри значну зацікавленість сучасних дослідників проблемою соціальної компетентності, не до кінця з'ясованим залишається питання визначення змісту соціальної компетентності майбутніх економістів, а також умов її ефективного формування у коледжі.

Отже, актуальність і необхідність подальшого дослідження даної проблеми, а також недостатність її розробки у процесі професійної підготовки в коледжі й обумовили вибір теми випускної кваліфікаційної роботи **«Формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки у коледжі»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці шляхів формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки у коледжі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх економістів у коледжі.

Предмет дослідження – процес формування соціальної компетентності майбутніх економістів у коледжі.

Для досягнення мети дослідження були поставлені такі **завдання**:

1. Уточнити сутність соціальної компетентності майбутніх економістів.

2. Розкрити особливості соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки у коледжі.

3. З'ясувати стан сформованості соціальної компетентності у майбутніх економістів.

4. Обґрунтувати шляхи формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки у коледжі.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему та *емпіричні*: бесіда, анкетування, тестування, опитування, спостереження, педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі Відокремленого структурного підрозділу «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва», охопивши 53 студенти.

Теоретичне значення роботи полягає у з'ясуванні сутності соціальної компетентності майбутніх економістів та особливості їх розвитку у процесі професійної підготовки у коледжі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані при підготовці майбутніх фахівців у закладах вищої економічної освіти та у системі післядипломної підготовки педагогічних працівників.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження представлені на XII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (24 листопада 2021 р., м. Умань).

Публікації. Основні положення дослідження публікувались у тезах «Соціальна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх економістів».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел (78 найменувань). Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи складає 123 сторінки, з них 101 сторінка основного тексту.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної наукової літератури щодо дослідження соціальної компетентності особистості свідчить про наявність багатьох підходів до визначення сутності соціальної компетентності та її взаємозв'язку із професійною та життєвою компетентностями особистості.

Визначено, що спільним є розуміння того, що усі компетентності людини є соціальними за своєю сутністю, адже вони формуються та реалізуються у соціумі, тому у широкому сенсі соціальна компетентність є загальною та універсальною і визначає всі інші види компетентності людини. При розгляді соціальної компетентності у вузькому сенсі, вона відображає взаємодію людини в суспільстві; визначає її соціальну адаптованість та соціальну зрілість у цілому; визначається соціальним інтелектом та соціальною активністю; ґрунтується на знаннях особистості способів та засобів соціалізації; характеризується віковими ознаками та віковою динамікою; має етапи формування та розвитку.

Нами уточнено ознаки соціальної компетентності, зокрема: гнучкість, динамічність; орієнтованість на майбутнє; діяльнісний характер; її особливістю є прагнення особистості до саморозвитку й визначається мотивацією на безперервну самоосвітню діяльність.

Визначено структуру соціальної компетентності особистості, яка ґрунтується на загальних складових структури особистості: спрямованість на соціальну взаємодію, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, прагнення до виконання соціальних ролей, цінності просоціальної поведінки та ін.); соціальні знання, необхідні для взаємодії людини із самою собою, з іншими людьми для оптимального вирішення соціально значущих завдань; соціальні вміння, у тому числі вміння соціального проектування та соціального прогнозування; здатність до саморегуляції, здатність працювати у команді та ін.

Переконані у тому, що процес професійної підготовки майбутніх економістів має бути зорієнтованим на формування їхньої соціальної компетентності, що передбачає реалізацію цілеспрямованих освітніх заходів, спрямованих на формування в них позитивної мотивації соціальної взаємодії, відповідних знань, умінь та навичок просоціальної поведінки, розвиток соціальної ідентичності та відповідальності.

Здійснений аналіз особливостей професійної діяльності економістів на етапі перехідної, цифрової економіки, вимог до їхньої соціальної компетентності, а також поглядів науковців є підґрунтям для розуміння сутності соціальної компетентності майбутніх економістів, а саме як інтегративного особистісно-професійного явища, яке забезпечує успішність їх соціально-професійної адаптації, майбутньої професійної діяльності та життєдіяльності в цілому завдяки гармонізації власних потреб, індивідуальних цілей та соціальних норм.

Соціальна компетентність майбутніх економістів формується та розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників у трьох взаємозумовлених напрямках, а саме: соціальна ідентичність майбутніх фахівців; соціальна обізнаність; соціально компетентна поведінка майбутніх фахівців.

У ході дослідження виявлена перевага низького (52,2 %) та середнього (29,6 %) рівнів сформованості соціальної компетентності студентів, пов'язано, насамперед, з тим, що формування соціальної компетентності носить переважно репродуктивний характер, нетипові, непередбачувані ситуації конкуренції та соціального престижу в реальному освітньому просторі викликають у них певні ускладнення, які ними, як правило, успішно долаються.

Теоретично обґрунтовано шляхи формування соціальної компетентності у майбутніх економістів у коледжі що передбачають: оновлення змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу шляхом включення тем («Людина у суспільстві», «Людина як суб'єкт

життєдіяльності», «Людина як суб'єкт навчально-професійної діяльності»), що забезпечує цілісність, системність та систематичність формувального впливу; наскрізне впровадження інтерактивних методів навчання в аудиторній та позааудиторній діяльності, які забезпечують активну взаємодію всіх його учасників, у якій викладач і студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, котрі моделюють життєві (соціальні, професійні) ситуації, спільно розв'язують проблеми тощо; створення збагаченого соціально-професійного середовища, що передбачає «занурення» студентів в особливі умови діяльності, спілкування, самоствердження, накопичення ними індивідуального соціального досвіду в різних реальних та змодельованих ситуаціях.

Переконані у ефективності роботи науково-методичного семінару «Соціальна компетентність майбутніх економістів»; запроваджених у діяльність закладу освіти соціально та професійно значущих заходів (тематичні декади, конкурси, фестивалі, акції із соціально значущої проблематики, наукові читання тощо); соціальних молодіжних проєктів; механізмів співпраці зі студентською радою коледжу; системи заходів із цілеспрямованої підготовки викладачів до створення соціально збагаченого освітнього середовища (постійно діючий науково-методичний семінар, тематичні доповіді, міні-педагогічні майстерні, майстер-класи, тренінги з інноваційних методів викладання) тощо.

Експериментальна робота передбачала перевірку ефективності запропонованих шляхів формування соціальної компетентності студентів, що дозволило виявити кращі результати, знайшовши відбиття в позитивній динаміці рівнів сформованості соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки у коледжі.

Кількісний та якісний аналіз результатів експериментальної роботи підтвердили ефективність підібраних шляхів формування соціальної компетентності студентів у процесі їхньої професійної підготовки. У результаті формувального впливу відбулися статистично значущі позитивні

зміни в рівнях.

Так, аналіз результатів переконливо засвідчує, що динаміка сформованості соціальної компетентності студентів у процесі професійної підготовки має позитивну тенденцію, в ЕГ на 44 % зросла кількість студентів із високим рівнем (від 11,2 % до експерименту до 55,2 % – після експерименту), зменшилася кількість студентів із достатнім рівнем на 3,7 % (від 29,6 % до експерименту до 25,9 % – після експерименту), а кількість респондентів із низьким рівнем сформованості соціальної компетентності зменшилося на 40,6 % (від 59,2 % до експерименту до 18,6 % – після експерименту).

Отже, запропоновані шляхи формування соціальної компетентності студентів сприяють забезпеченню ефективності у підвищенні рівня сформованості соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки в коледжі.